

Manifest

Manifest is een rubriek

die klassieke teksten en andersoortige fragmenten opdiept uit het geheugen,

opdat we onze relaties ermee zouden kunnen bezien, herzien.

Het gaat om ijkpunten in de geschiedenis van de podiumkunsten.

Heiner Müller

is in deze rubriek dan ook ontegensprekelijk op zijn plaats.

Enkele Vlaamse theatermakers die Heiner Müllers werk op de bühne brachten, kozen een citaat.

Deze tekstfragmenten laten we voorafgaan door een aantal fragmenten uit

De waarheid, zacht en ondraaglijk,

een interview dat

Peter von Becker

had met Heiner Müller.

We horen de auteur over de tijd,

kunst in de DDR,

zijn laatste voorstelling

en de nieuwe tekst

waaraan hij schreef.

Heiner Müller: Er bestaat altijd minder heden dan verleden. Nu eens meer, dan weer minder toekomst. Het heden is iets zeer duns, en het verleden heeft meer tijd, meer diepte en veel meer massa. Het heden is zo snel geschreven. Vooral in de DDR. Ik had op een bepaald ogenblik het gevoel dat ik alles geschreven had wat men over deze onderneming kon schrijven –

Peter von Becker: Of de rest is journalistiek –

Heiner Müller: – en dat interesseert me niet. Ik had de indruk dat de DDR literair ten einde was, al tien jaar voor haar daadwerkelijke einde.

[...]

Peter von Becker: Vroeger klonk u alsof catastrofes en conflicten ook een levenselixir zouden vormen voor een toneelschrijver. Veel theatermensen in het Oosten en het Westen klagen erover dat ze ten laatste sinds de val van de muur hun lievelingsvijanden verloren zouden hebben. Is dit confrontatie-denken voor het schrijven, voor het ensceneren steeds nodig?

Heiner Müller: Het spookbeeld is het vacuüm. De utopie is weg, een vijandbeeld is weg en nu zet een vertwijfelde zoektocht in, niet naar de utopieën maar naar nieuwe vijandbeelden. Dat leidt tot zelfgenoegzaamheid en hatelijkheid. Niet enkel tegen het Oosten. Het heeft weinig te maken met Oost of West. Het gaat tegen iedereen.

Peter von Becker: Kunnen veel opgewonden reacties niet in verband gebracht worden met het zakken van de vroeger vanzelfsprekende waardering van kunst in de maatschappij?

Heiner Müller: Van de kunst en van het denken. Het loont niet meer de moeite om te denken. Er is gewoon een verlies van waarden. Van zin. Geen normen voor een uiteenzetting. Een voorbeeld, schijnbaar slechts in

de marge: het slot van mijn *Arturo Ui*-opvoering. Ik heb Martin Wuttke, die de rol van *Ui* vertolkt, gezegd: 'Maak zo naar het parket een Hitlergroet, wacht dan af of iemand teruggroet – en dan een kushand.' Ik besef dat dit zeer cynisch overkomt. Maar dat is een realistische reactie op een situatie. Er is geen confrontatie meer, dus heeft men ook geen communicatie meer nodig.

Peter von Becker: Enkel nog een kushand.

Heiner Müller: Een kushand.

[...]

Peter von Becker: Uw nieuw stuk gaat over Hitler en Stalin. Zijn beide in een niet-documentair stuk ook zoiets als mythische figuren?

Heiner Müller: Zeker. Ja. Bij Stalin was voor mij de centrale zin een uitspraak van Stalin zelf, die maarschalk Schukow uit één van zijn laatste gesprekken met Stalin citeert. Hij zou gezegd hebben: 'Schukow, ik ben de ongelukkigste mens ter wereld. Ik heb angst voor mijn eigen schaduw.' Zo is Stalin natuurlijk ook een Shakespeare-figuur.

Peter von Becker: Alleszins wat poëtischer dan in de realiteit. Hoe verschijnt Hitler daarnaast of daartegenover?

Heiner Müller: Hij is moeilijker op de bühne te brengen. Als het niet als bullebak is, zoals in *Ui*.

Peter von Becker: Hitler volgens Chaplin, Lubitsch en Brecht?

Heiner Müller: Is moeilijker dan Stalin.

Peter von Becker: Waarom?

Heiner Müller: Misschien ook daarom, omdat Stalin meer gezwegen dan gesproken heeft. Hitler heeft zoals bekend bijna aanhoudend gepraat.

Peter von Becker: Bezit hij daarom als theaterfiguur te weinig geheimen.

Heiner Müller: Ja.

Peter von Becker: En u brengt hem nogmaals aan het spreken.

Heiner Müller: Het is me niet meegevalen.

[...]

Peter von Becker: In de microfoon van interviewer André Müller hebt u eens gezegd, dat u ongetwijfeld 'de grootste nog levende toneelschrijver' zou zijn. Men heeft vervolgens nage-rekend en vastgesteld: ook Beckett leefde destijds nog.

Heiner Müller: Ach, u kent André Müller toch zeker wel. Die werkt je zo lang op de ze-nuwen tot je murw wordt.

Peter von Becker: Dat is zijn fabelachtige methode.

Heiner Müller: Ja, en dan krijgt hij wat hij wil. Na vier of vijf uren gesprek met hem was ik rijp voor zo'n zin. Dat wordt je dan aangewreven. Overigens zou ik Beckett te allen tijde één van de grootste auteurs van deze eeuw noemen. Maar niet noodzakelijk de grootste toneelschrijver. Beckett is voor de theaterkunst eerder te vergelijken met de plotse daling van het geboortecijfer door de pil. Dat is echt het probleem met Beckett. De Pozzo-